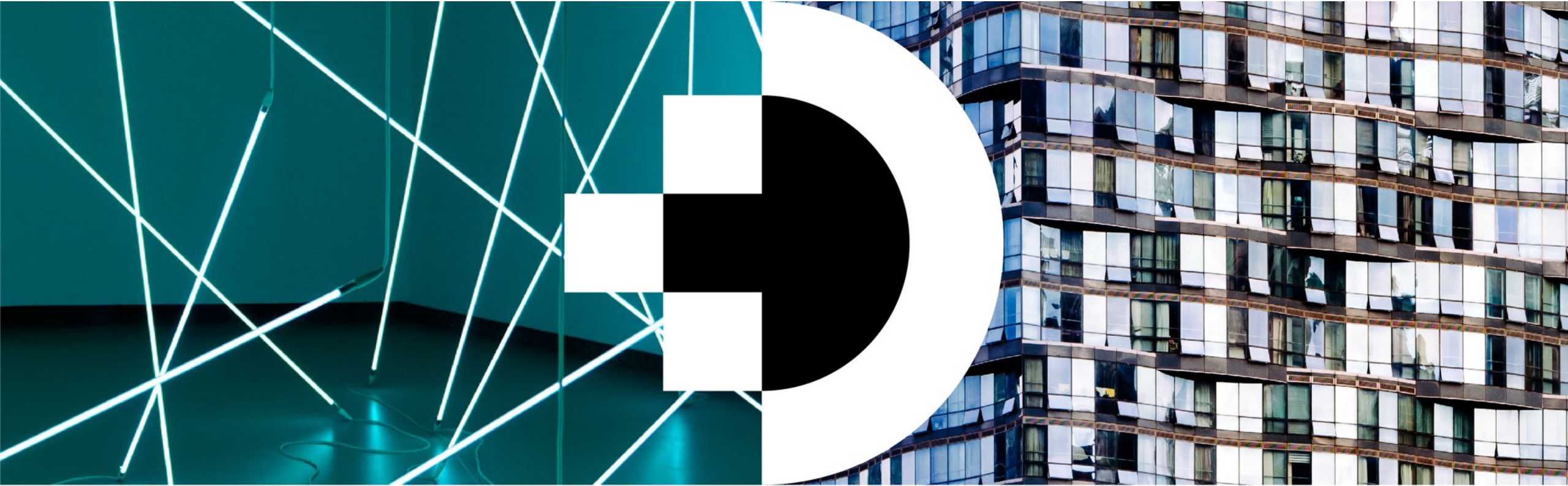

Welkom bij de derde bijeenkomst!

Op naar een gedigitaliseerde
energiemarkt die eerlijk,
inclusief en democratisch
bestuurbaar blijft

Actuele voorbeelden

Aan digitale actualiteit geen gebrek...

Bron: FD 2019

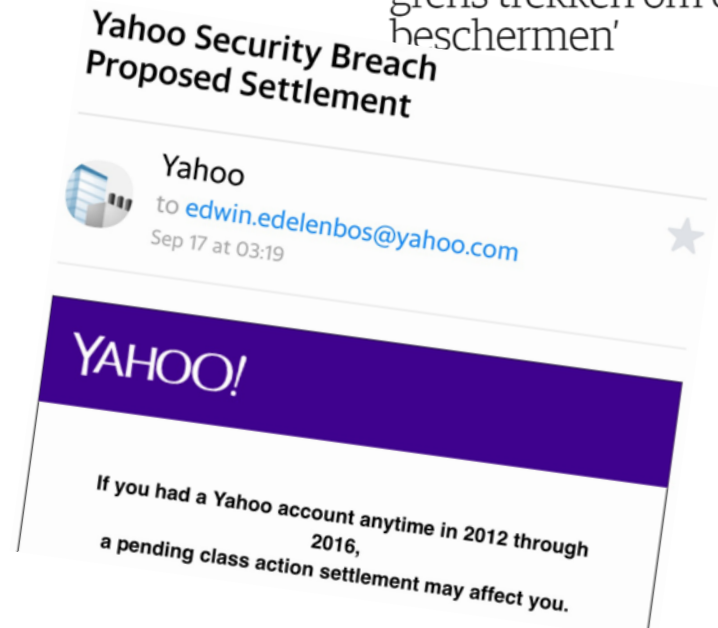

'Iemand moet af en toe een grens trekken om de burger te beschermen'

MICHEL JONKER
 'Iemand moet grens van privacy trekken'

GOKKEN OP INTERNET
 Met één verboden klik sta je al in de digitale gokhal

Bron: NRC 2019

Ook op het snijvlak van digitaal en energie...

Wiebes worstelt met gebrek aan netcapaciteit voor groene stroom

04 september 2019, 14:29 uur

NU.nl
Bron

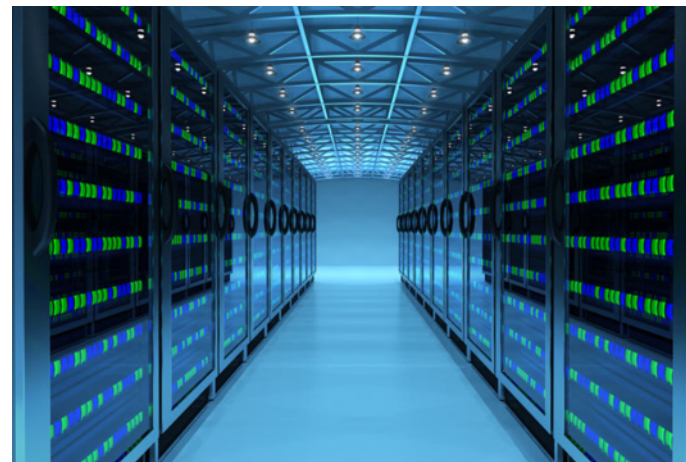

We willen allemaal stroom, maar kan het netwerk dit nog wel aan?

18 augustus 2019, 18:30 uur

NOS.nl
Bron

Actualiteit zelf creëren...

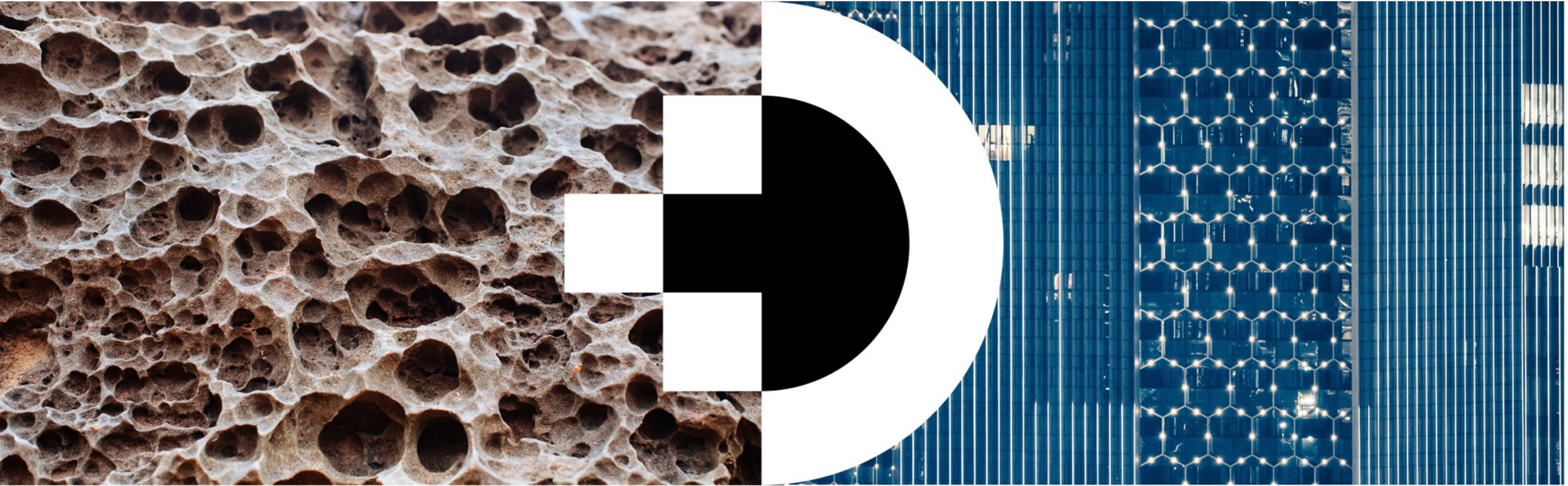

● afsprakenstelsel ×

● slimme meter data ×

Deze zoekopdracht heeft geen resultaten opgeleverd

De systemische verandering

Twee grote ontwikkelingen

Energietransitie en digitale transitie

Het huidige governance-systeem
wordt uitgedaagd door
verduurzaming en digitalisering

Fase I: 1998 – 2015

Liberalisering en privatisering
Betaalbaar en betrouwbaar,
beetje schoon

Fase II: Vanaf 2015

Verduurzaming en digitalisering
Betaalbaar, betrouwbaar, veilig
heel schoon (CO₂-arm)

Fase I (1998-2015): Governancesysteem van het Nederlandse elektriciteitssysteem

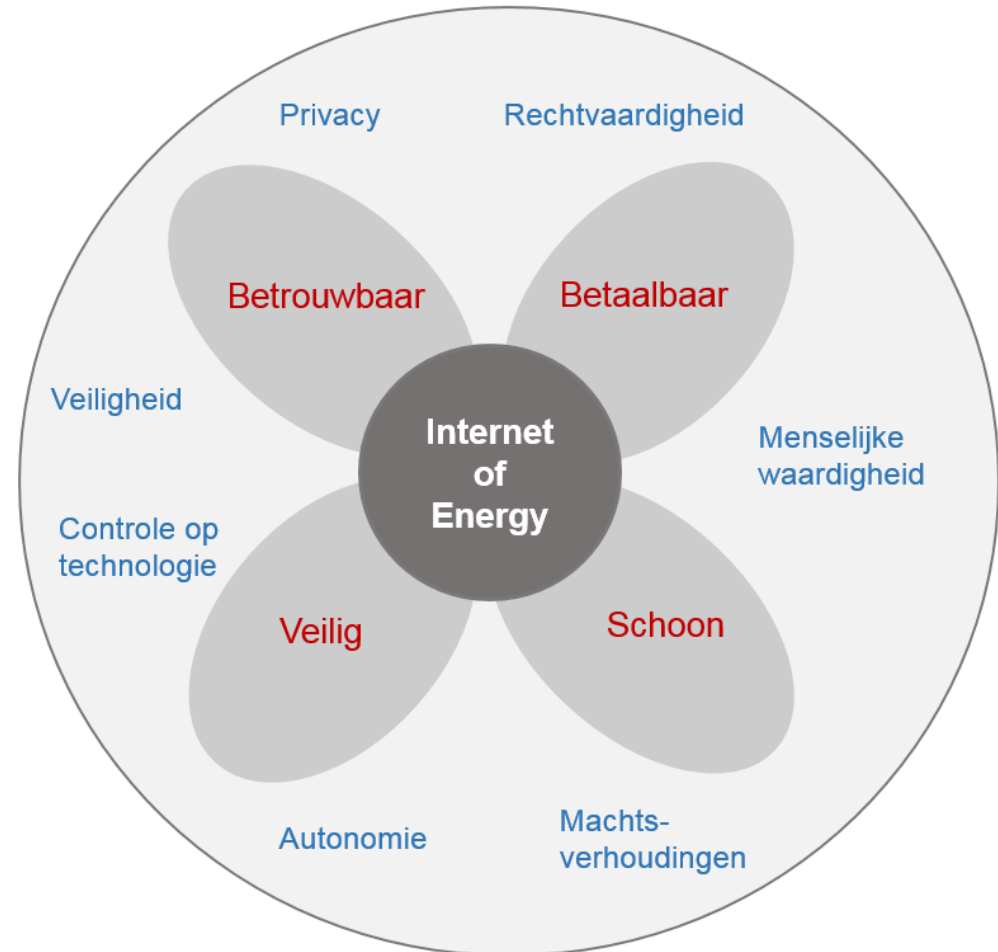
	Ideeën	Institutionele inbedding / Uitvoeringskaders	Actoren
Centrale beleidsdoelen	Betrouwbaar Betaalbaar Schoon	Energienota's (1995) Energierapporten (1999, 2002, 2008, 2011) Beleidsmaatregelen: SDE+	Kabinet Europese Unie Ministerie EZ Ministerie van Financiën
Uitvoeringsprincipes	Liberalisering ('98) Privatisering ('06) Energie-efficiëntie ('07) Consumentenbescherming	Elektriciteitswet 1989, 1998 Wet onafhankelijk netbeheer 2006 Actieplan voor Energie-Efficiëntie - het potentieel realiseren (COM/2006/545)	Ministerie EZ Kabinet Europese Commissie
Praktische invulling	<p>Elektriciteitsnet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aansluiting - Transactie - Dispatch <p>Energiemarktordening</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vrij van private monopolies - Niet-discriminatoire toegang tot gegevens - Transparantie <p>Consumentenbescherming</p> <ul style="list-style-type: none"> - Inspraak - Keuzevrijheid - Tariefregulering 	<p>Koperenplaat-principe Toezichthouder</p> <p>Energiemarkten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Onbalansmarkt - Intradaymarkt - Day aheadmarkt - Lange termijnmarkt <p>Programmaverantwoordelijkheid ESDN/NEDU</p> <p>Toezichthouder</p>	<p>Landelijke netbeheerder Regionale netbeheerder Verbruikers (groot en klein) Energieproducenten Energieleveranciers ACM</p> <p>ACM Grootverbruikers Kleinverbruikers Netbeheerders</p> <p>ACM Kleinverbruikers Energieleveranciers Regionale netbeheerders Agentschap Telecom</p>

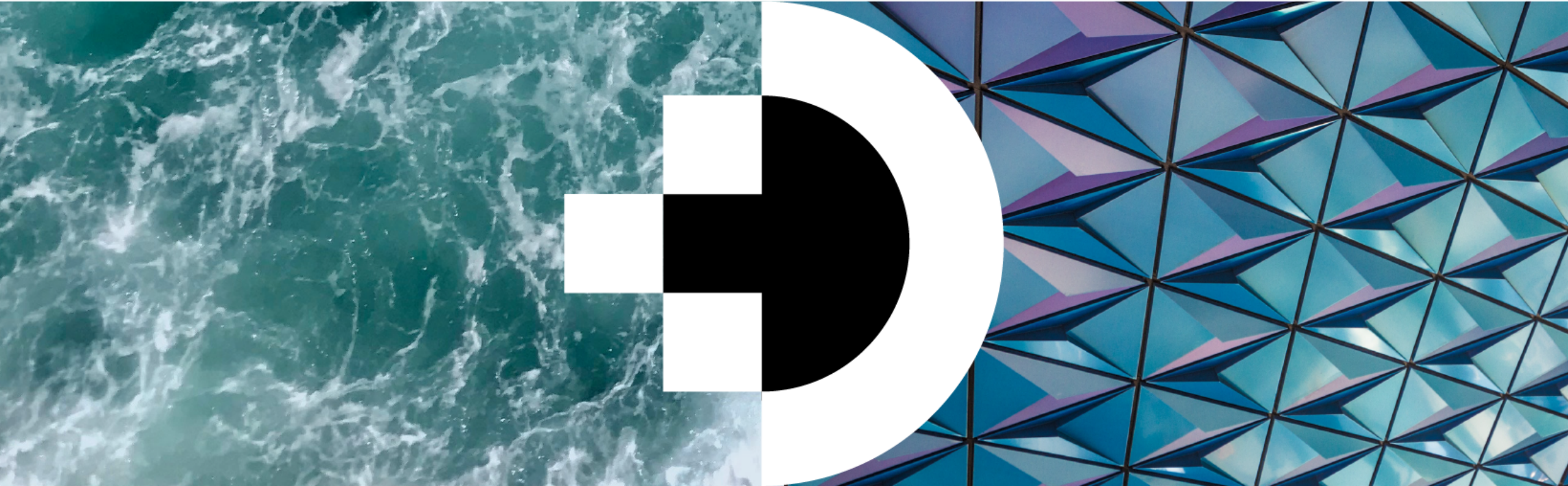
Fase 2: Governancesysteem in flux

	Ideeën	Institutionele inbedding/ Uitvoeringskaders	Actoren
Centrale beleidsdoelen	<p>Betrouwbaar Betaalbaar Schoon Veiligheid <i>Digitale infra:</i> <i>Betrouwbaar</i> <i>Betaalbaar</i> <i>Veilig</i></p>	<p>Energienota's (1995) Energierapporten (1999, 2002, 2008, 2011) Beleidsmaatregelen: SDE+ Energierapport 2016 <i>Integrale digitaliseringsstrategie (2018), Data-agenda (2018), Visie datadelen (2019)</i></p>	<p>Kabinet Europese Unie Ministerie EZK Ministerie van Financiën</p>
Uitvoeringsprincipes	<p>Liberalisering ('98) Privatisering ('06) Energie efficiëntie ('07) <i>Digitalisering ('16)</i> <i>New market design: flexibiliteit</i> <i>Consumentenbescherming</i> <i>Hernieuwbare energie</i></p>	<p>Elektriciteitswet 1989, 1998 Wet onafhankelijk netbeheer 2006 Actieplan voor Energie-Efficiëntie - het potentieel realiseren (COM/2006/545) <i>Wet beveiliging netwerk en informatiesystemen (2018),</i> <i>Wetgevingsagenda: Wet Voortgang Energietransitie (2018), Implementatie Clean Energy for all Europeans (2021), Energiewet 1.0 (2020?)</i> Regionale Energiestrategieën</p>	<p>Ministerie EZK Europese Unie</p>
Praktische invulling	<p>Elektriciteitsnet - Aansluiting - Transactie - Dispatch</p> <p>Energiemarktordening - Vrij van private monopolies - <i>Niet-discriminatoire toegang tot gegevens</i> - <i>Transparantie</i> - <i>Consumer empowerment</i> - <i>Opslag als commerciële erkende activiteit (EU 2021)</i></p> <p>Consumentenbescherming - Inspraak - Keuzevrijheid - Tariefregulering - <i>Beschikbaarheid verbruiksdata, en consument heeft regie over data</i> - <i>Energiearmoede</i></p>	<p>Koperenplaat-principe / "<i>Verzwaren tenzij</i>" Toezichthouder: ACM</p> <p>Energiemarkten - <i>Onbalansmarkt</i> - <i>Intradaymarkt</i> - <i>Day aheadmarkt</i> - <i>Lange termijnmarkt</i></p> <p>Programmaverantwoordelijkheid ESDN/NEDU</p> <p><i>Toezichthouder: ACM, Agentschap Telecom, Vivet</i></p>	<p><i>Landelijke netbeheerder</i> <i>Regionale netbeheerder</i> <i>Verbruikers (groot en klein)</i> <i>Energieproducenten</i> <i>Energieleveranciers</i> <i>ACM</i> <i>ACM</i> <i>Grootverbruikers</i> <i>Kleinverbruikers</i> <i>Netbeheerders</i> <i>Renewable Energy Communities</i></p> <p><i>ACM</i> <i>Kleinverbruikers</i> <i>Energieleveranciers</i> <i>Regionale netbeheerders</i> <i>Agentschap Telecom</i></p>

Uitdagingen

- **Digitale veiligheid**
- **Privacy**
- **Autonomie**
- **Eerlijke energietransitie**
- **Databeheer**

Onze rol en hoe we werken

Triple helix

Government

Corporations

Academia

Triple helix

Niche innovators

Government

Corporations

Academia

Civilians

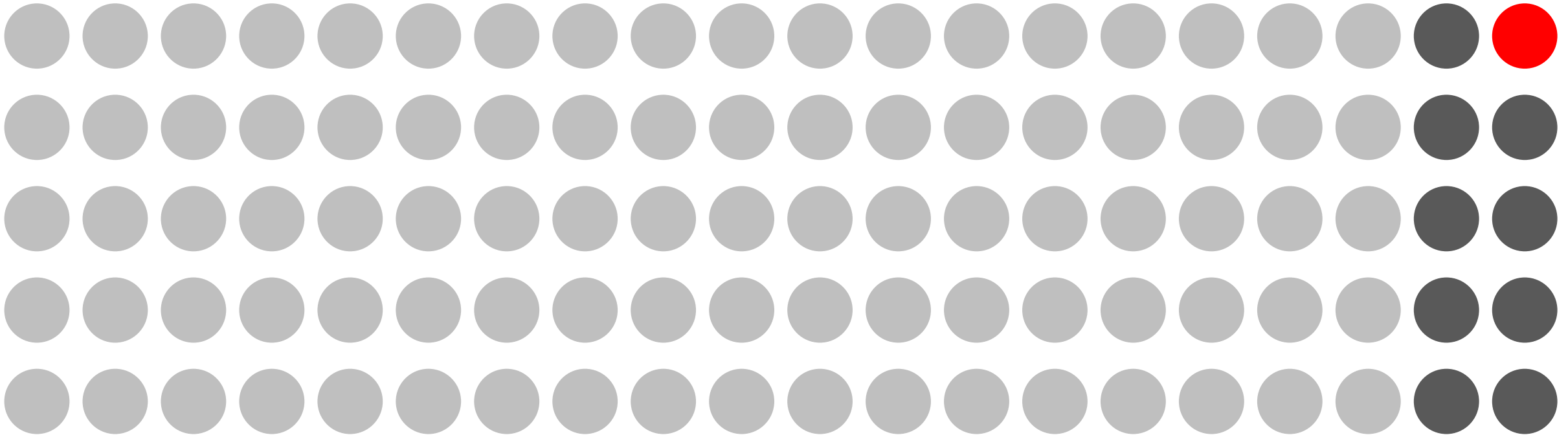
NGO's and
co-ops

SME's and
start-ups

90% lurkers 9% followers **1% creators**

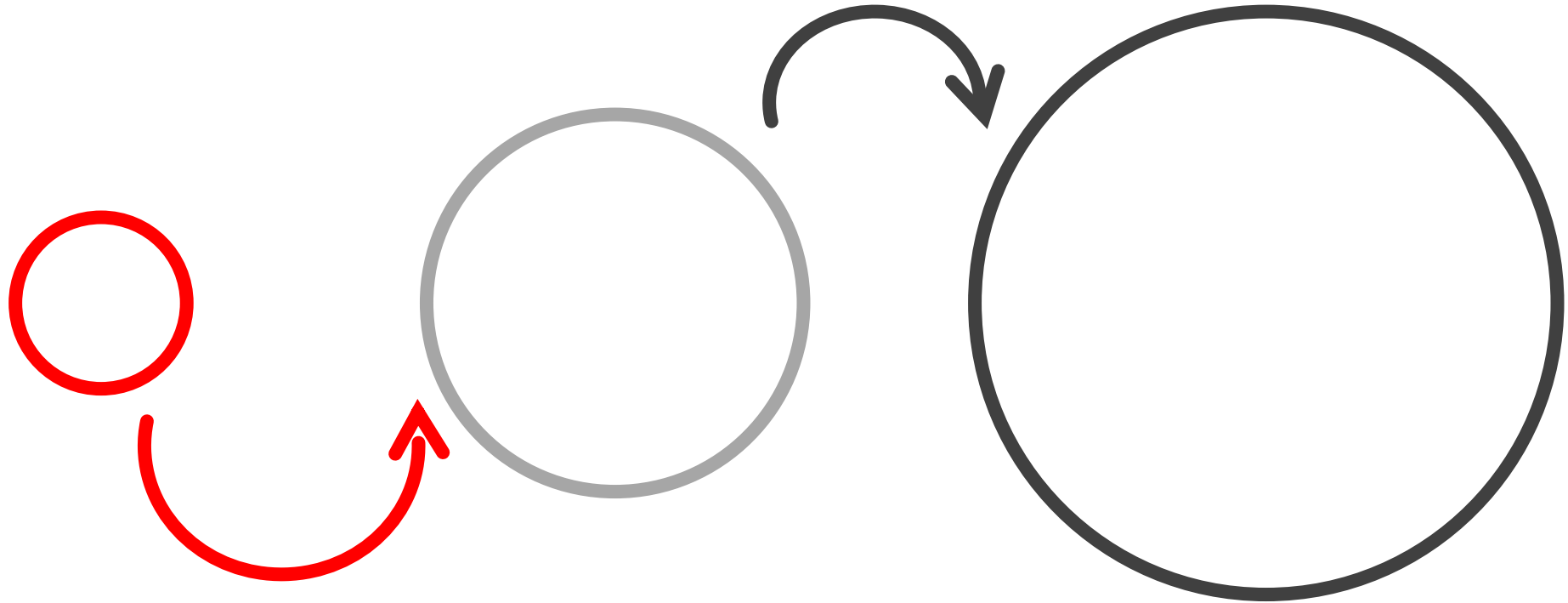

- People who don't wait for others to act
- People who just need a little push
- People busy with other things

Specialist   Interdisciplinary   Multi stakeholder

Government

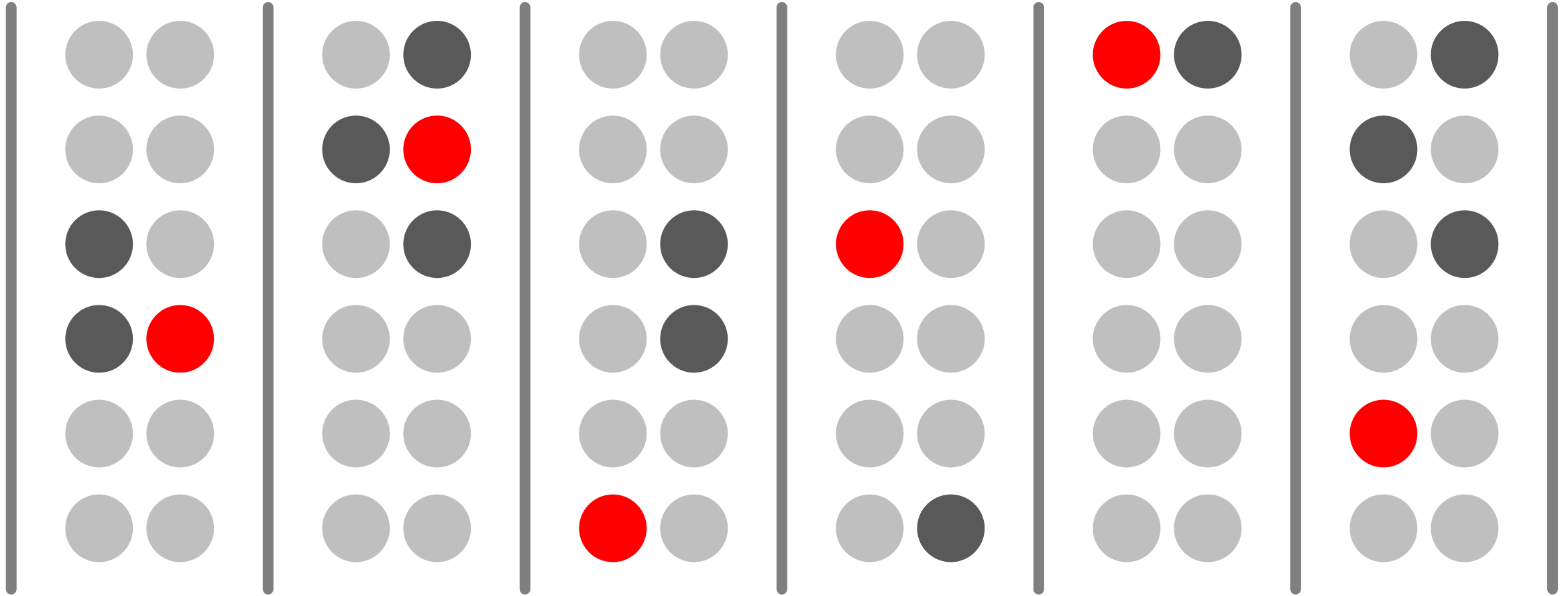
Corporations

Academia

Civilians

NGO's and
co-ops

SME's and
start-ups

Triple helix

Niche innovators

Government

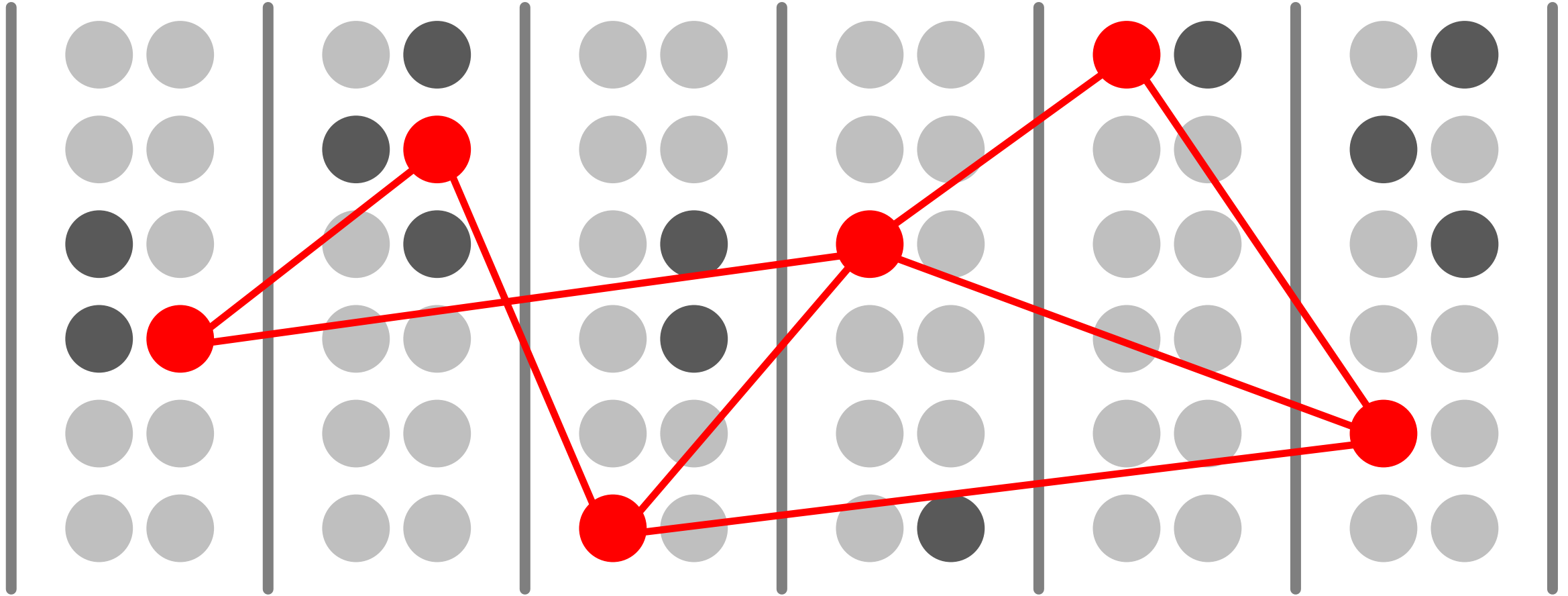
Corporations

Academia

Civilians

NGO's and
co-ops

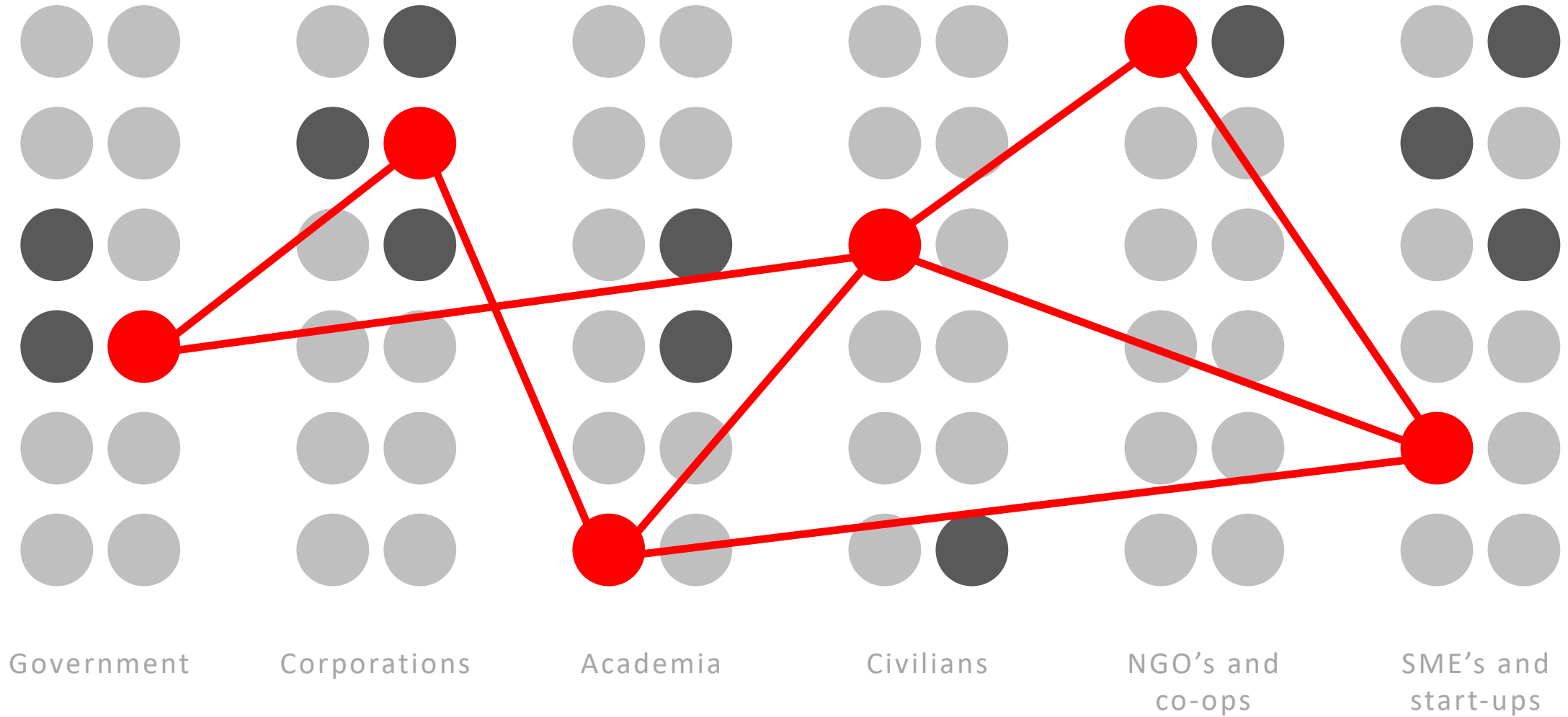
SME's and
start-ups

Triple helix

Niche innovators

Transition Network

Transition theory

Socio technical landscape

Regime: Fossil

Regime: Clean

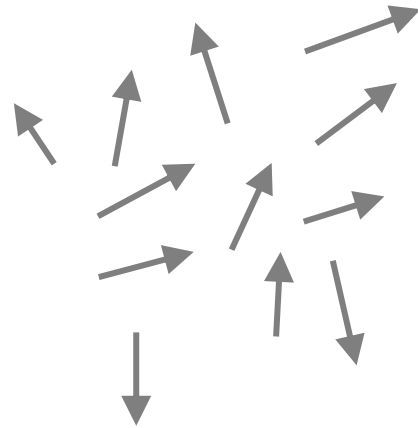

Niche innovators

Citizens

NGO's and co-ops

SME's and start-ups

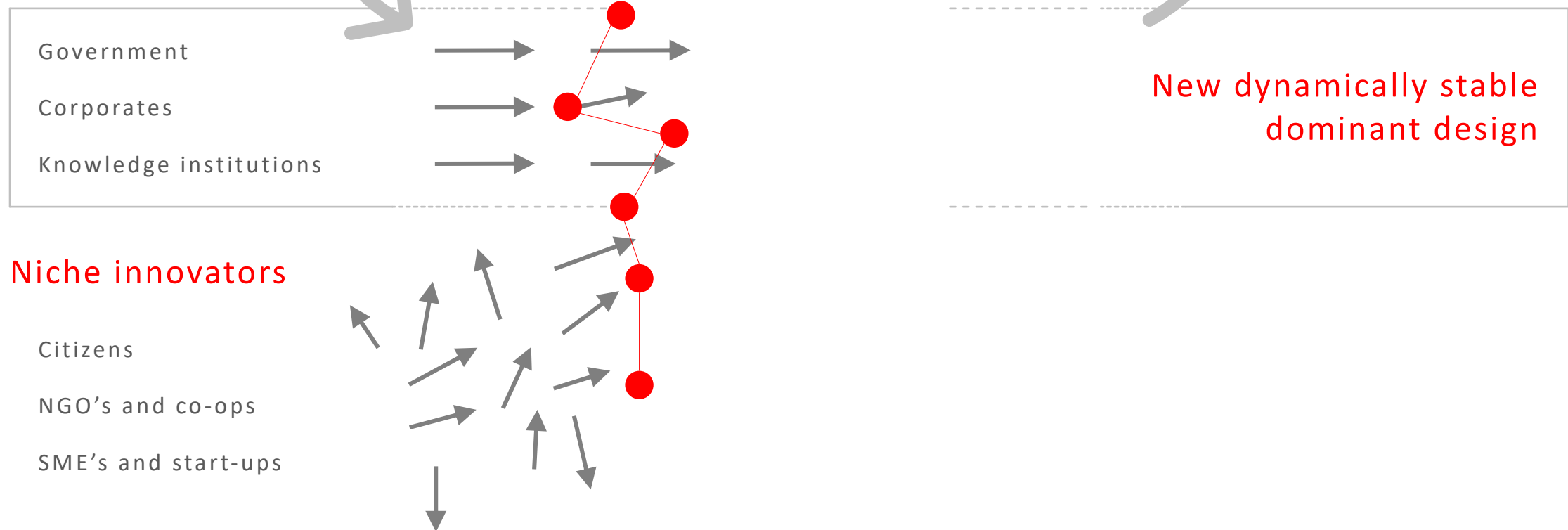

Leadership network

Socio technical landscape

Regime: Fossil

Regime: Clean

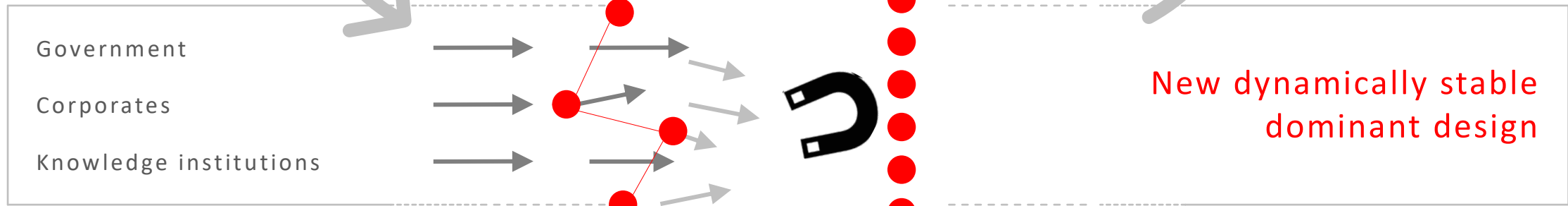

Pull

Socio technical landscape

Regime: Fossil

Regime: Clean

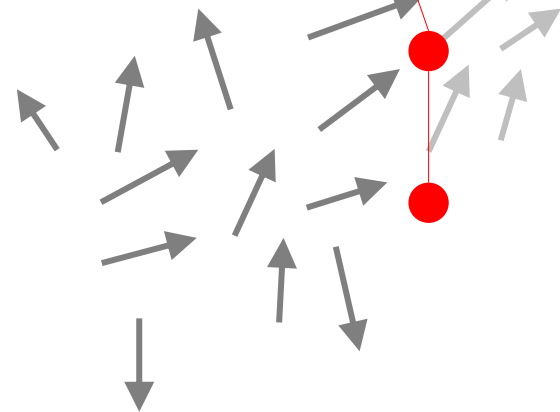

Niche innovators

Citizens

NGO's and co-ops

SME's and start-ups

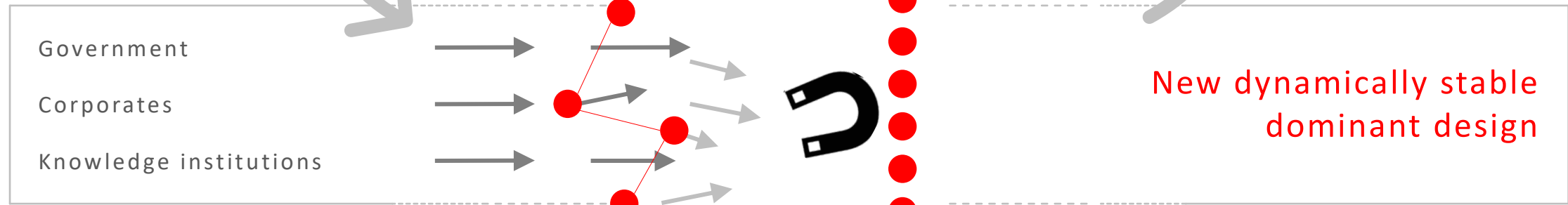

Theory of change

Socio technical landscape

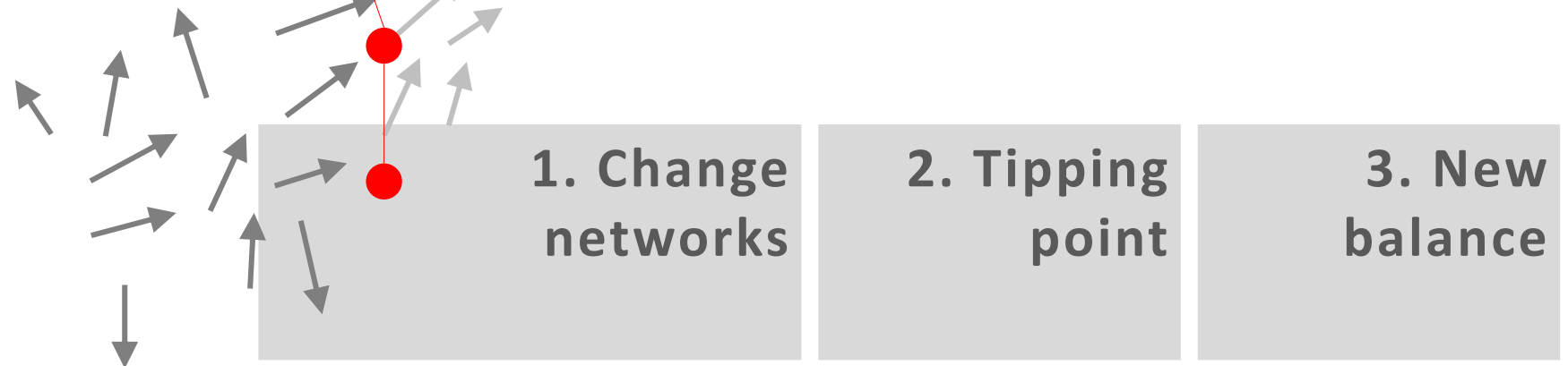
Regime: Fossil

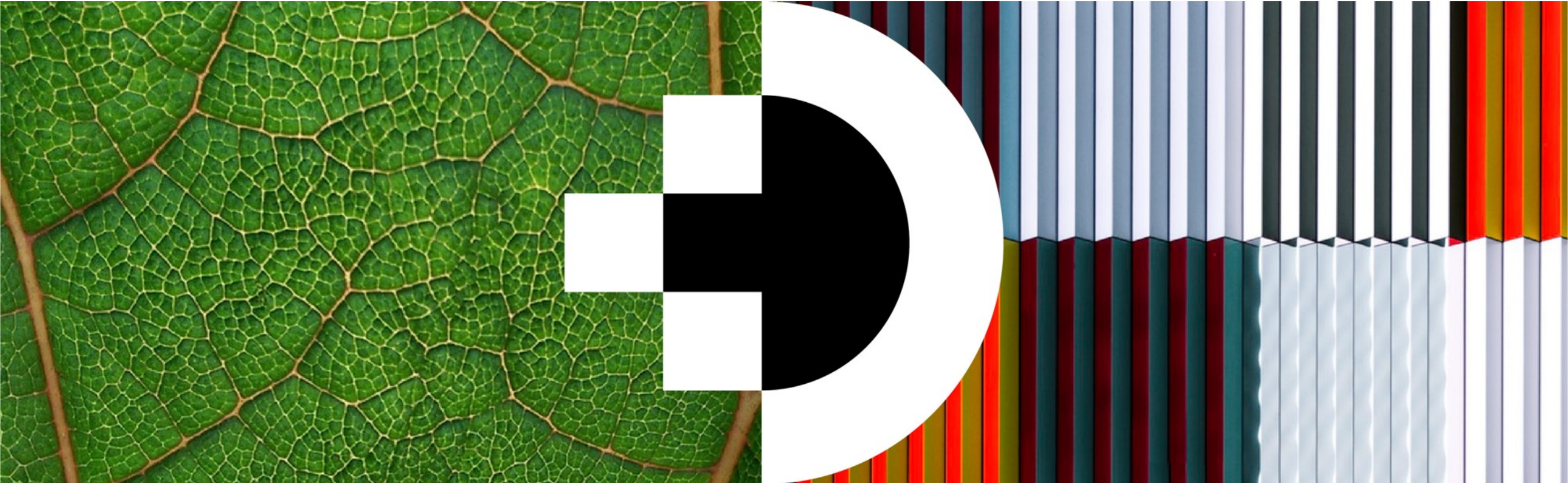
Regime: Clean

Niche innovators

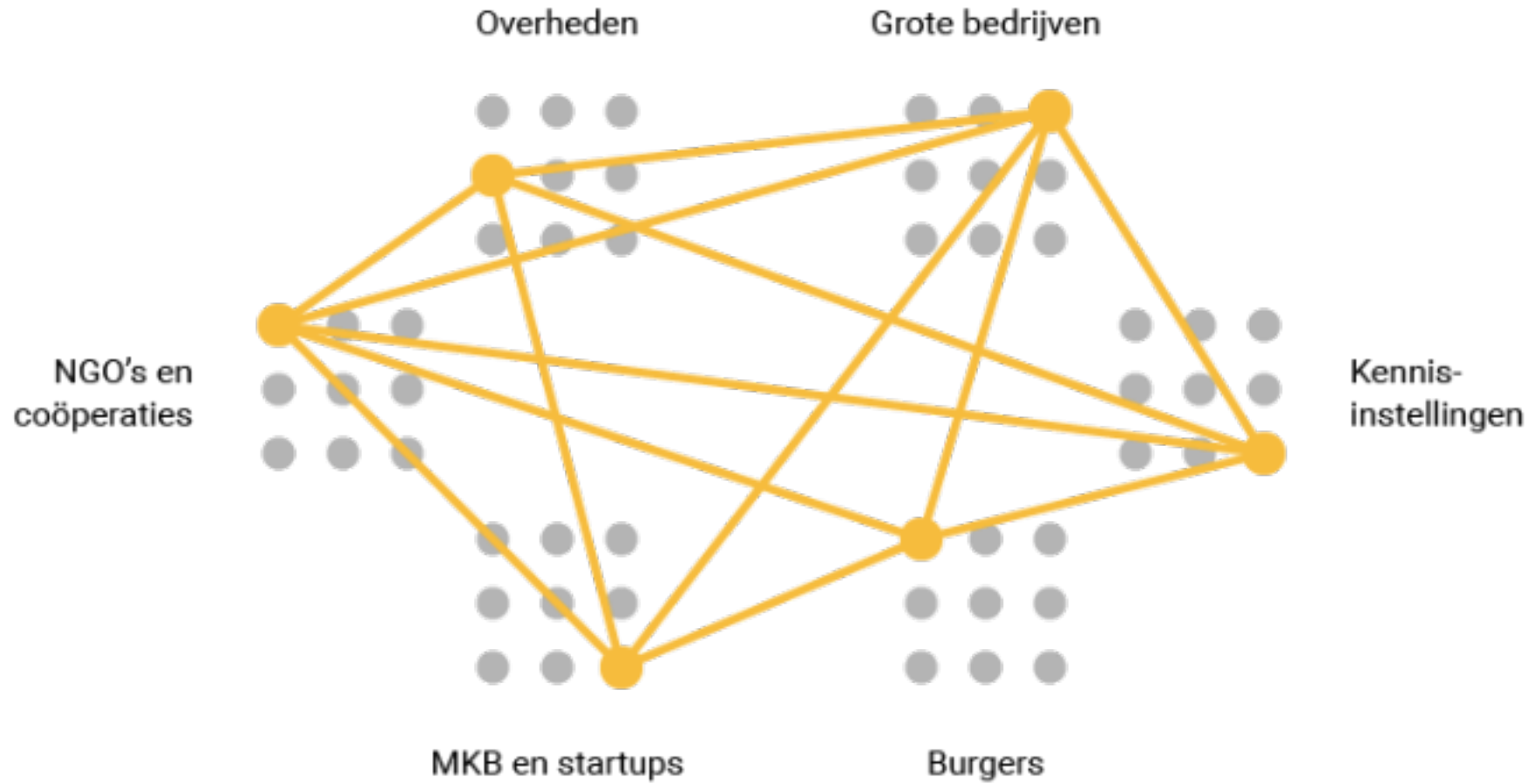
- Citizens
- NGO's and co-ops
- SME's and start-ups

Resultaten afgelopen half jaar

De Club van
Wageningen is een
verandernetwerk

Op naar een gedigitaliseerde
energiemarkt die eerlijk,
inclusief en democratisch
bestuurbaar blijft

Veranderaars

werken vooral zelf

aan de

energietransitie

Soms zitten we met
vraagstukken die
**groter zijn dan de
eigen organisatie**

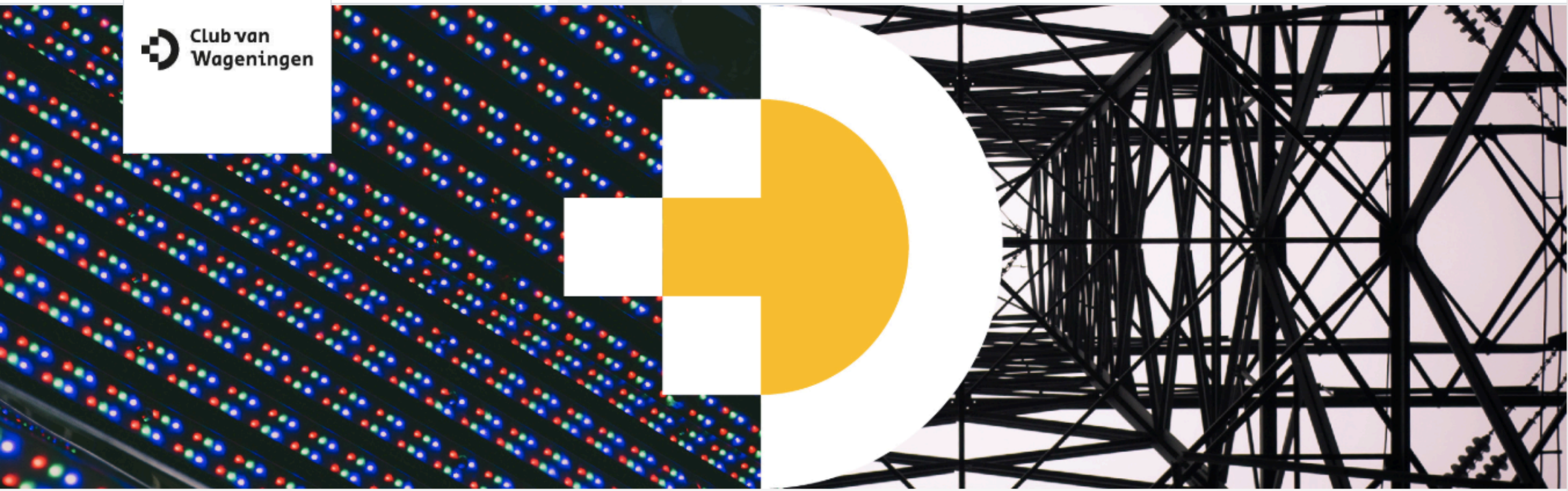
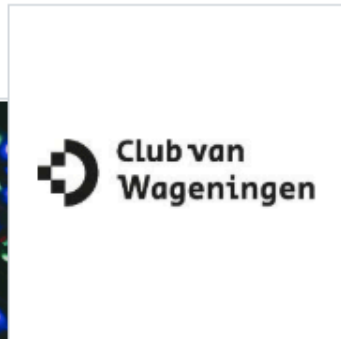
Dan vorm je met
andere veranderaars
een **gelegenheids-**
coalitie

Die zet je op de site
als **project**, zodat
anderen kunnen
aanhaken.

Samen werk je aan
het vraagstuk.

Via de club deel je
de resultaten met
iedereen.

Bij de volgende
bijeenkomst kiezen
we weer nieuwe
vraagstukken

Samen werken aan een eerlijke, inclusieve en democratisch bestuurbare digitale energiemarkt.

Filter personen op:

27 personen sorteer op:

Naam

voornaam of achternaam

Rol

- Werkzaam bij een energiebedrijf
- Werkzaam bij een netbeheerder
- Werkzaam bij een ICT-bedrijf
- Werkzaam bij een start-up/sca...
- Werkzaam bij de overheid
- Wetenschapper
- Prosumer
- Geïnteresseerd

Rob ten Berge

Xander Smit
Secretaris
Koppelen van mensen

Erik van Wijk
Geïnteresseerd
EIT Climate-KIC

Dré Kampfraath
Projectleider van een
initiatief
OCF 2.0

Tijs Wilbrink
Geïnteresseerd
Energiedata en IoT
apparaten: afspraken en
standaarden, Internet of
energy

Thérésa Oost
Prosumer, Pentascope
Facilitator&Mensa
Frisdenker
Permanent Bèta,
Pentascopie

Aernoud Olde
HilversZon,
energiecoöperatie voor en
door Hilversummers,
Hilversum Verbonden

Hanke Nijman
TwynstraGudde

Arthur van Wylick
NEDU

Marga Edens
Werkzaam bij een
netbeheerder,
Wetenschapper

Elke den Ouden
Wetenschapper, Prosumer

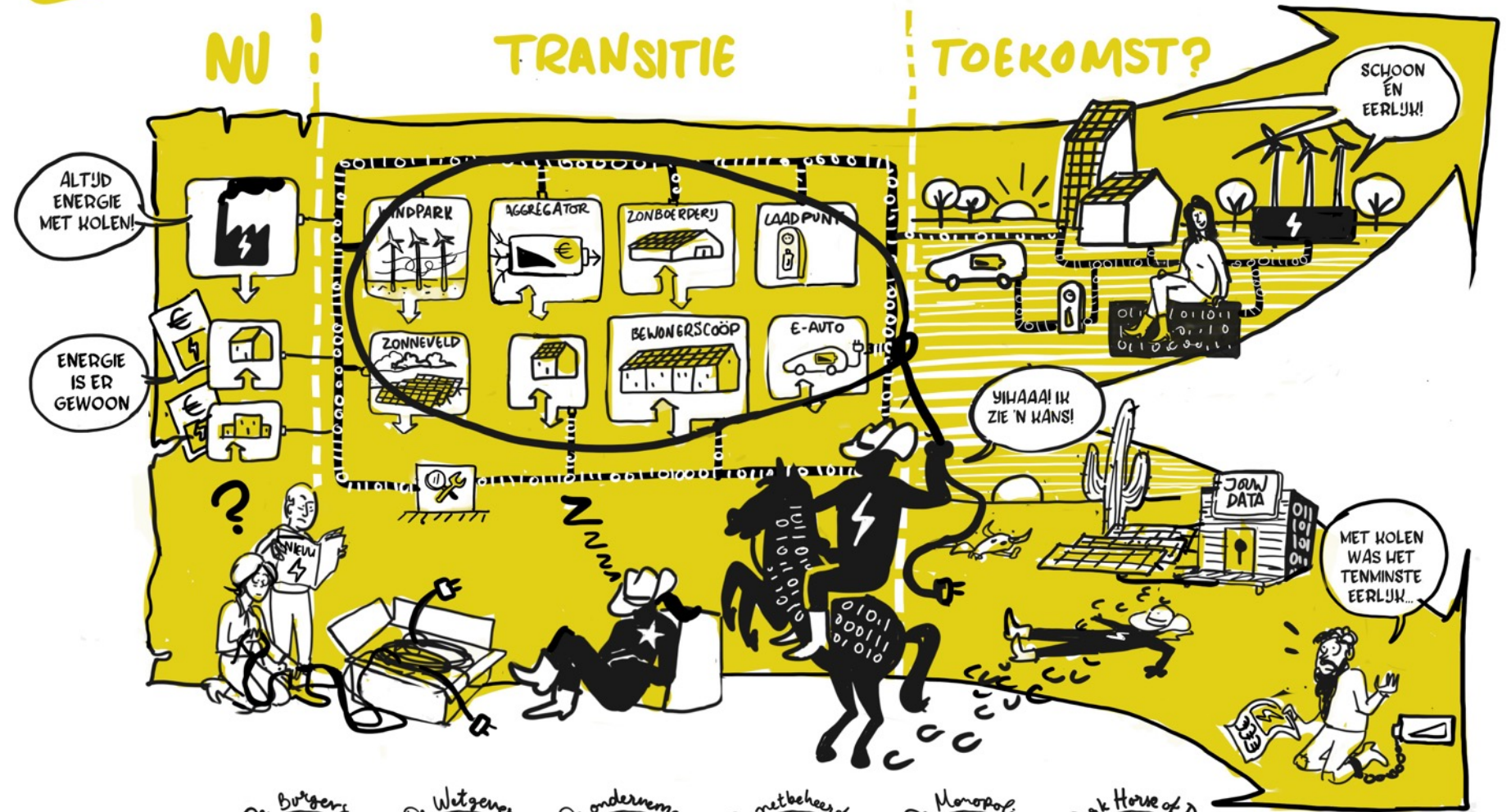

Louis Dietvorst
Nederland, Van Digitaal
naief naar Digitaal natief

Casuïstiek

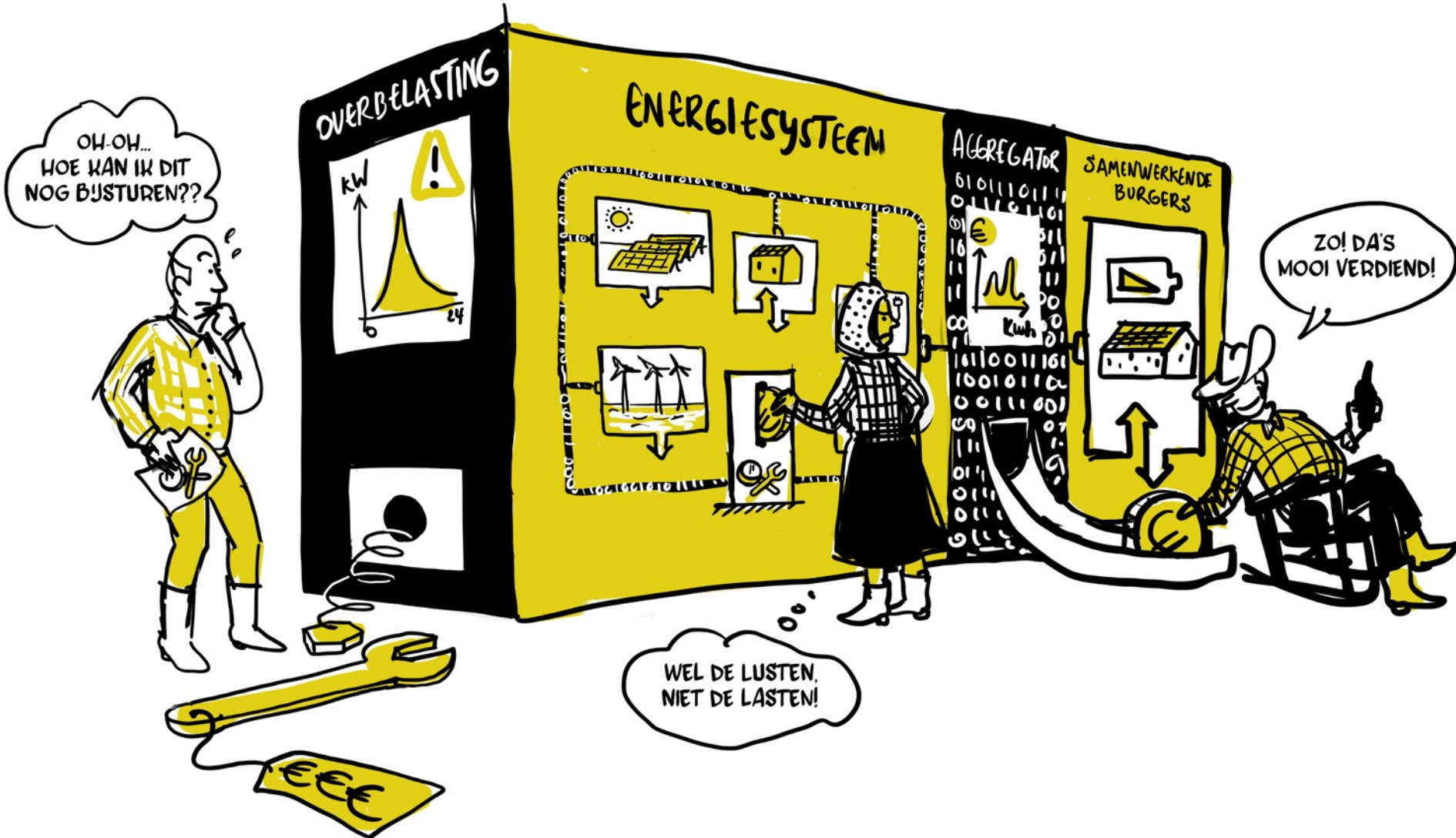
WILLEN WE ONS ENERGIESYSTEEM EERLIJK, INCLUSIEF EN DEMOCRATISCH BESTUURBAAR HOUDEN? DAN IS ER WERK AAN DE WINKEL...

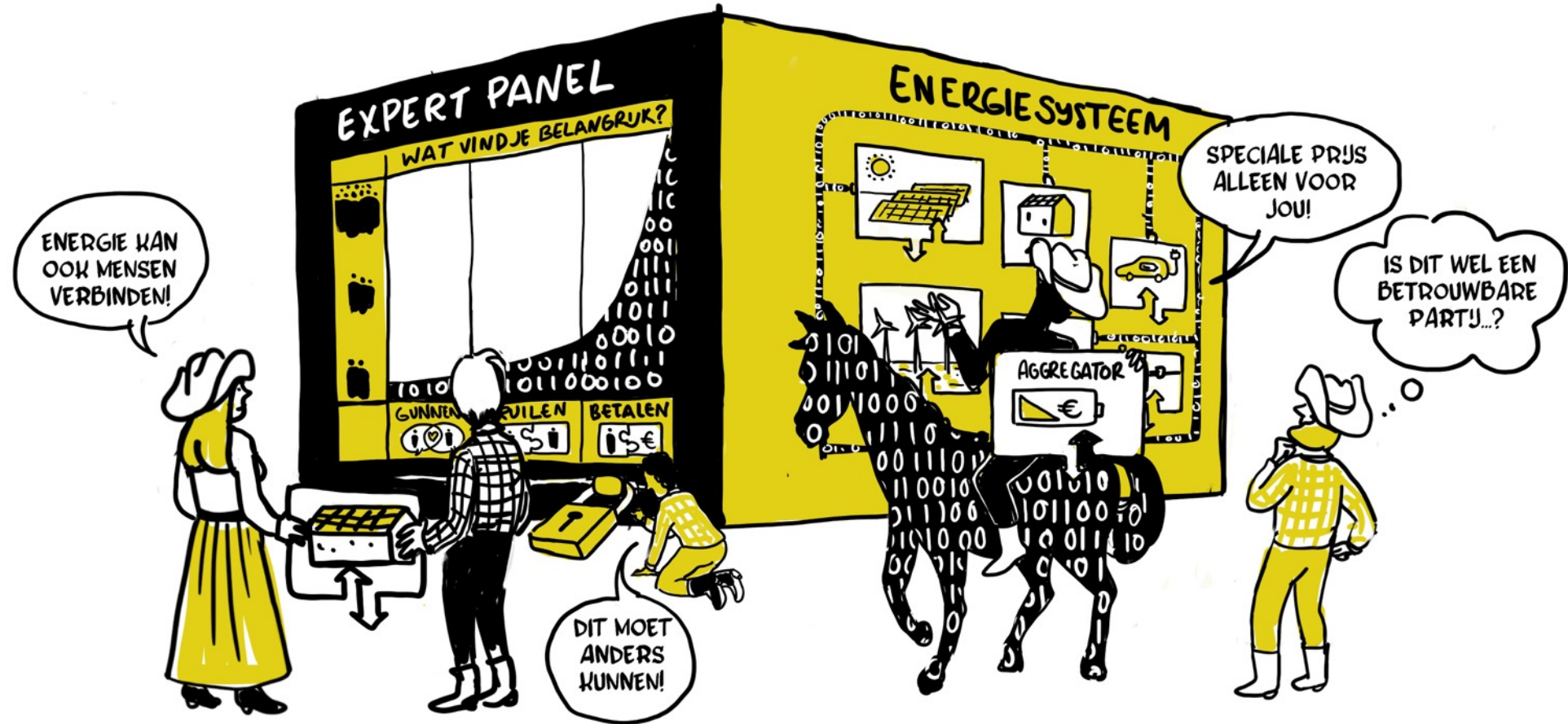
DE SPELERS

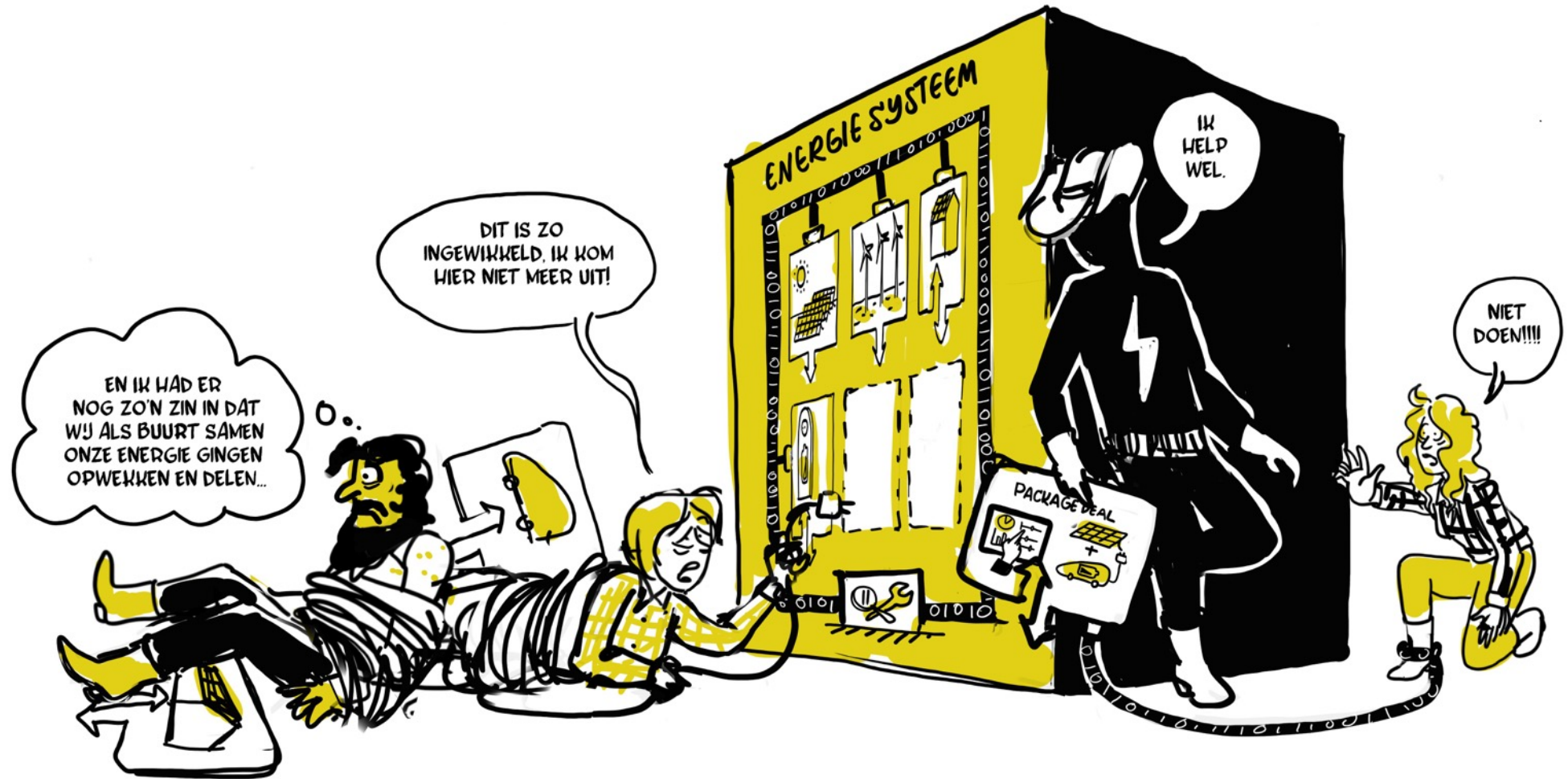
STEENHAVENS

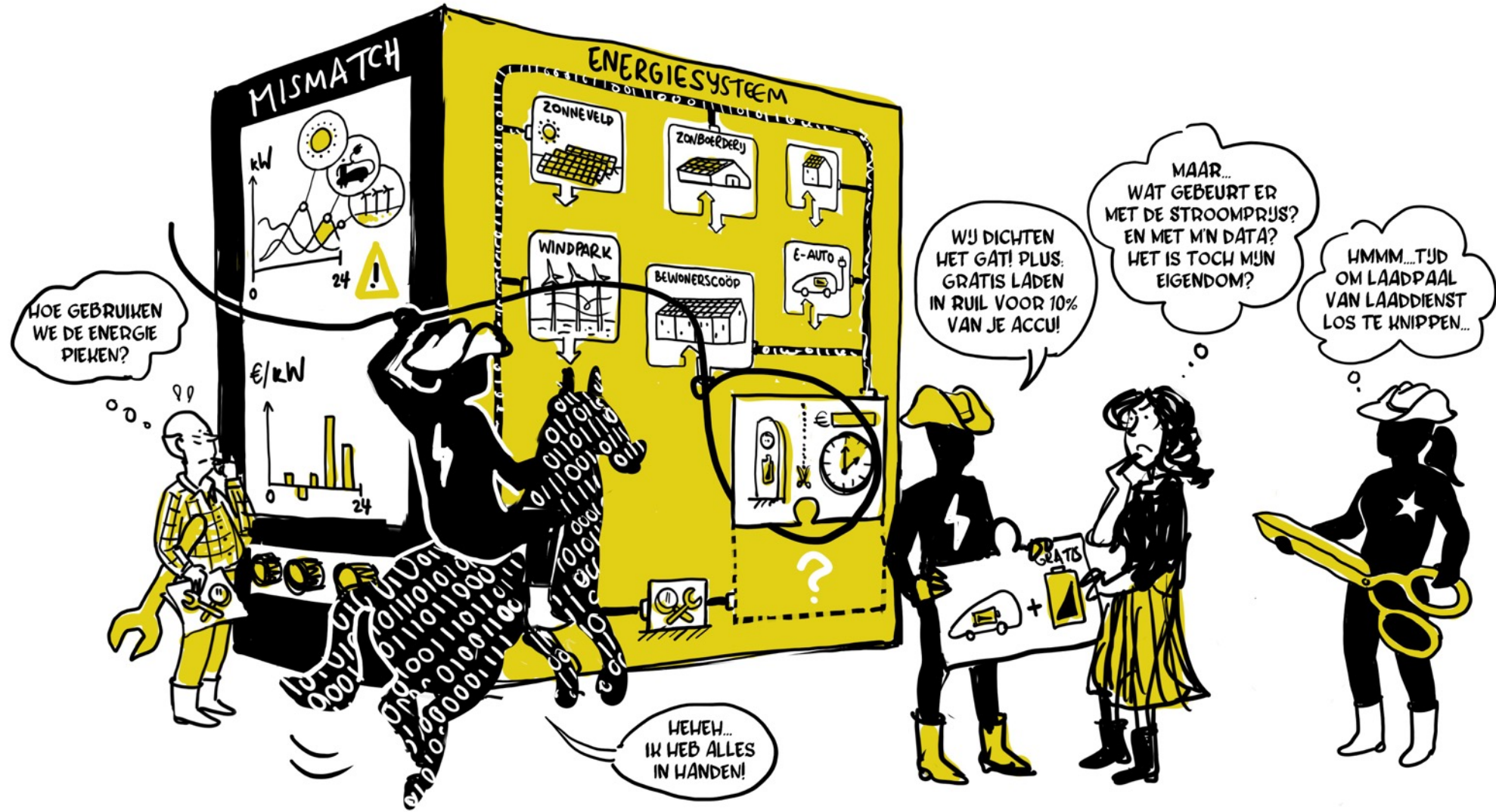

PEER2PEER: ENERGIE ALS VERBINDING

IRIS EN HAAR WIJK

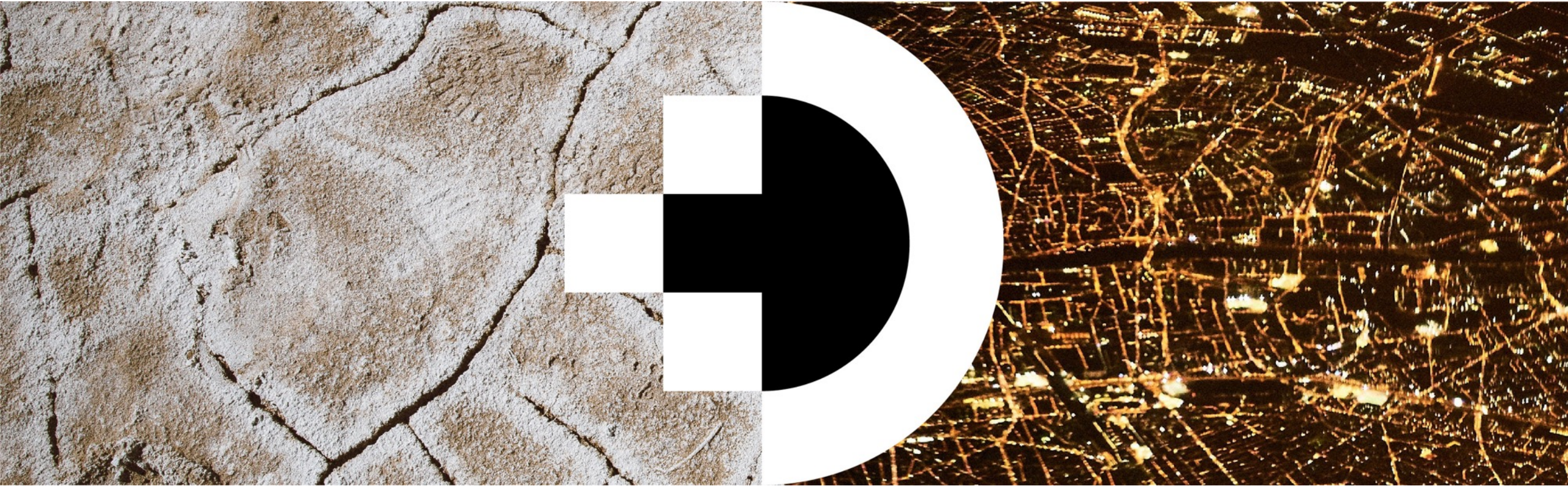

Actieve
communicatie?

Michiel en Anne...

Agenda vandaag

Vraag van de dag

Wat kunnen we komend half jaar doen om richting een eerlijke, inclusieve en democratisch bestuurbare gedigitaliseerde energiemarkt te gaan?

Agenda van de dag

Ochtend:

- Voortgang delen d.m.v. Marktplaats
- Enkele frisse firestarters

Lunch: 12.30 uur

Middag:

- Samenwerken in gelegenheidscoalities d.m.v Open Space
- Muzikaal intermezzo

Einde: 17 uur - borrel tot 18 uur

Marktplaats

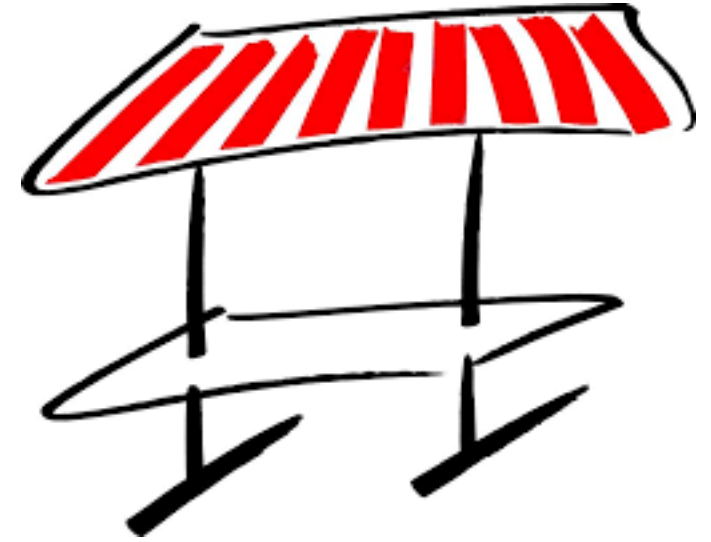
- Energie als verbinding
- Standaarden & Security
- Governance/Publieke waarden
- Internet of Energy
- Het verandernetwerk Club van Wageningen

Ieder initiatief start plenair met een pitch van 1 minuut en de vertegenwoordigers verspreiden zich vervolgens over de klaarstaande tafels.

Ronde 1 (30 min): Alle deelnemers mogen vrij rondlopen langs alle initiatieven. Stel vragen, vier successen, omarm complexiteit en netwerk!

Na de eerste en na de twee ronde zullen enkele deelnemers uit deze zaal u inspireren met hun visie op prosumerschap.

Ronde 2 (30 min): Alle deelnemers mogen wederom vrij rondlopen langs alle initiatieven. Geef tips, wees constructief kritisch, verbeter en netwerk!

Open Space

Open Space gaat uit van de volgende vier principes:

- 1 De deelnemers zijn de juiste personen.
- 2 Wat er gebeurt, is het enige wat kan gebeuren.
- 3 Het begint wanneer het begint.
- 4 Als het voorbij is, is het voorbij.

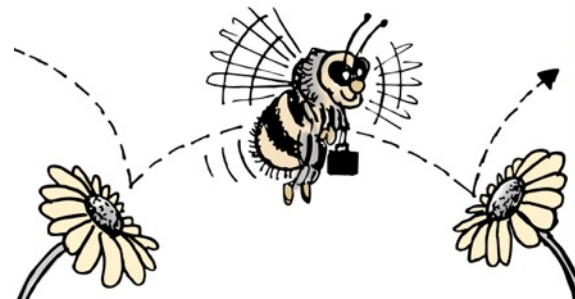
THE LAW OF THE TWO FEET

BUTTERFLY ...

... AND BUMBLEBEES

MARKETPLACE

	11:00 - 12:00	12:00 - 00:00	00:00 - 01:00	01:00 - 02:00
11:00 - 12:00				
12:00 - 00:00				
00:00 - 01:00				

Terugkoppeling na de Open Space

In system change, three important roles can be distinguished :

- **Orchestrator**; facilitates alignment towards common goals and coordinates action across groups, organizations and sectors.
- **Innovator**; creates new, actionable solution(s) to adress dysfuntions in the system
- **Agitator**; Creates visibility into system dysfuntion and/or raises grievances of individuals or groups to the forefront of public awareness.

Terugkoppeling na de Open Space

Verdeel rollen in je groepje

1. Tijdsbewaker
2. Notulist
3. Presentator
4. Voorzitter

Bereid een kort verhaal (max 3 minuten) voor over wat jullie rode ballen rood maakt. Welke systeemrollen zien we terug in jullie activiteiten?